

Dorota Wereda*

Działalność Ignacego Świrskiego w Wilnie

The Activity of Ignacy Świrski in Vilnius

Abstract: Fr. Ignacy Świrski, PhD, started to work at the Faculty of Theology of the Stefan Batory University (SBU) in Vilnius, which was reactivated in 1921 after Poland regained independence. He studied at the Gregorianum University in Rome and gained teaching experience at the Theological Academy in St. Petersburg. He taught moral theology and many other subjects and published works in the field of comparative studies of issues concerning the moral theology of the Orthodox Church and the Roman Catholic Church and moral theology relating to ideas discussed at that time.

He was distinguished by his involvement in the organisational work of the university. During 18 years of work at the university, he served as dean for almost 11 years. He spoke on matters determining the functioning of the Faculty of Theology. He represented the university during important patriotic events, such as the bringing of Joachim Lelewel's ashes to Vilnius and the funeral of Józef Piłsudski. He devoted a lot of time to the academic community. He was the curator of student organisations, The Sodality of Our Lady society of SBU Academics and Polish Academic Corporation 'Concordia Vilnensis', and a member of 'Kółko' [Circle], an informal discussion group of SBU employees and students. Fr. Professor Świrski was also associated with the Archdiocese of Vilnius. He was the director of the Institute of Higher Culture, lectured in pastoral courses for the clergy of the Archdiocese of Vilnius and was involved in academic chaplaincy. After the university was liquidated, he lectured at the Theological Seminary of the secretly operating Faculty of Theology. In 1945, he left Vilnius. In 2018, the first public session initiating the beatification process of Ignacy Świrski took place in Siedlce.

Keywords: Ignacy Świrski, Stefan Batory University in Vilnius, Faculty of Theology, University of Vilnius.

* Dorota Wereda (ORCID: 0000-0003-1084-2212) – dr hab. prof. Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach, pracuje w Instytucie Historii UPH, kontakt: weredad@interia.pl.

24 marca 2018 r. w kościele katedralnym w Siedlcach odbyła się pierwsza publiczna sesja rozpoczęcia procesu beatyfikacyjnego Ignacego Świrskiego (1885–1968). Sylwetka biskupa siedleckiego (1946–1968) była tematem prac biografistycznych¹. W dotychczasowej literaturze brak jest opracowania opisującego działalność Sługi Bożego Ignacego Świrskiego w Wilnie. Celem artykułu jest przedstawienie pracy dydaktycznej, naukowej, organizacyjnej na Uniwersytecie Wileńskim oraz działalności społecznej i duszpasterskiej w archidiecezji wileńskiej i w społeczności akademickiej.

Okoliczności przybycia

Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości zamknięty przez władze carskie po powstaniu listopadowym uniwersytet w Wilnie odbudowany został jako Uniwersytet Stefana Batorego². W tworzącej się Uczelni podjęte zostały zabiegi o utworzenie Wydziału Teologicznego i pozyskanie kadry naukowo-dydaktycznej³. Rada WT na posiedzeniu w dniu 4 czerwca 1920 r. postanowiła jednogłośnie powołać na katedrę teologii moralnej ks. dra Ignacego Świrskiego. Wniosek przez senat Uniwersytetu został przyjęty w dniu 7 czerwca. Uchwała z powodu niesprzyjającej sytuacji w kraju procedowana była z pominięciem przedstawienia jej Ministerstwu Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego (MWRIOF). Był to czas wojny polsko-bolszewickiej. Na kolejnym posiedzeniu Rady WT 16 lipca 1920 r. referencje przedstawili znajomi ks. Świrskiego z czasów jego

- 1 E. Ozorowski, *Świrski Ignacy (1885–1968)*, w: *Słownik Polskich Teologów Katolickich*, t. 7, Warszawa 1983, s. 302–304; *Biskup Ignacy Świrski 1885–1968 osoba i dzieło*, red. B. Błoński, Siedlce 2008; M. Konieczny, *Świrski Ignacy*, w: *Encyklopedia Katolicka*, t. 19, Lublin 2013, kol. 423; M. Ryńca, *Świrski Ignacy*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. 51, Warszawa-Kraków 2016–17, s. 625–629; J. Skorodiuk, *Świrski Ignacy (1885–1968), biskup siedlecki (podlaski) w latach 1946–1968*, <https://sloownik-biograficzny.uph.edu.pl/sloownik/253-swirski-ignacy-1885-1968-biskup-siedlecki-podlaski-w-latach-1946-1968>, dostęp: 26.08.2022.
- 2 Z. Opacki, *Reaktywowanie czy powstanie? Dyskusje wokół Utworzenia Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie w latach 1918–1919*, „Kwartalnik Historyczny”, 105 (1998) z. 3, s. 49–64.
- 3 B. Żongołowicz, *Wydział Teologiczny Uniwersytetu Stefana Batorego w okresie 1919–1929 r.*, Odbitka: *Księga Pamiątkowa ku uczczeniu 550 rocznicy założenia Uniwersytetu Wileńskiego*, Wilno 1931, s. 1–20.

pobytu w Petersburgu: księża profesorowie Czesław Falkowski i Bronisław Żongołłowicz⁴. Ks. Falkowski przedstawił sylwetkę Świrskiego od czasów studiów teologicznych w Seminarium Duchownym w Petersburgu, gdzie wyróżniał się wybitnymi zdolnościami i pracowitością. Jako celujący uczeń został oddelegowany na studia wyższe do Rzymu. Przez 7 lat studiował na Uniwersytecie Gregoriańskim (1907–1914), gdzie ukończył Wydział Filozoficzny ze stopniem doktora filozofii, a następnie Teologiczny z doktoratem z teologii napisanym pod kierownictwem specjalizującego się w teologii moralnej profesora Alojzego Buceroniego SJ. W 1914 r. otrzymał nominację na profesora w mohylewskim seminarium duchownym w Petersburgu. Falkowski potwierdził, że ks. Świrski, jako wykładowca w seminarium (1914–1917), „wykazał wielką pracowitość i wiedzę, którą łączył z podziwu godnym uzdolnieniem pedagogicznym, szczepiąc wśród swych słuchaczy gruntowną znajomość i zamiłowanie przedmiotu. Był jednym z najlepszych profesorów seminarium, zyskując sobie zarazem powszechne uznanie dla nieposzlakowanego charakteru”. Prof. Falkowski prezentując sylwetkę Świrskiego, przypomniał, że w 1917 r. Senat Akademii Duchownej w Petersburgu wybrał ks. Świrskiego na katedrę teologii sakramentalnej, którą wykładał do czasu zawieszenia wykładów w Akademii w 1918 r. Równocześnie ks. dr Świrski powołany został do wygłaszania wykładów z zakresu etyki na uniwersyteckich Wyższych Kursach Żeńskich imienia Bestużewa. Zajęcia te prowadził w roku akademickim 1917/18⁵. Ks. Żongołłowicz, udzielając referencji ks. Świrskiemu, wskazywał, że od 1915 r. był świadkiem jego pracy pedagogicznej jako profesora teologii moralnej w petersburskiej Akademii Duchownej. Uzasadniał, że posiada on gruntowne przygotowanie poprzez 7 letnie studia filozoficzne i teologiczne w Rzymie. Oceniał, że „wykładał bardzo dobrze i cieszył się wielkim uznaniem słuchaczy i słuchaczek na Wyższych kursach uniwersyteckich, gdzie wykładał etykę”. Wskazywał, że „czas wojny nie pozwolił Świrskiemu rozwinąć działalności naukowej [...] jednak naukowy zapał z jakim się oddawał pracy pedagogicznej i naukowej w pierwszym okresie wojny i w Wojsku Polskim pozwalają rokować dobrą przyszłość naukową”⁶. Podjęcie obowiązków pracy na uniwersytecie odsunęło się w czasie o rok. Ks. Świrski w trudnym

4 Lietuvos centrinis valstybės archyvas, Wilno (dalej: LCVA), F. 175, Ap. 8 (VB), B. 96, s. 29.

5 Tamże, s. 33.

6 Tamże, s. 31.

czasie wojny polsko-bolszewickiej kontynuował podjętą w w połowie 1919 r. służbę w Wojsku Polskim, najpierw jako kapelan szpitala zapasowego w Baranowiczach, od jesieni 1919 r. jako proboszcz garnizonu mińskiego. W 1920 r. był proboszczem IX Dywizji. W sierpniu 1920 r. zachorował na czerwonkę i znalazł się w Szpitalu Ujazdowskim w Warszawie. Od stycznia 1921 r. był dziekanem IV Armii, a po jej likwidacji – kapelanem garnizonu w Zegrzu.

Przed kolejnym rokiem akademickim na posiedzeniu w dniu 16 lipca 1921 r. Rada WT uchwaliła powołanie ks. dra Świrskiego na Katedrę Teologii Moralnej w charakterze profesora nadzwyczajnego od 1 października 1921 r.⁷ Do tworzącego się grona profesorskiego na WT dołączył na mocy dekretu Naczelnika Państwa wydanego 18 września 1921 r., a następnie ogłoszonego w Wilnie 6 października 1921 r. Mianowany został profesorem teologii moralnej⁸. Wraz z rozpoczęciem pracy na Uniwersytecie został zdemobilizowany z Wojska Polskiego⁹. Ks. Świrski do społeczności akademickiej dołączył w trudnym czasie niepewności organizacyjnej i strukturalnej reaktywującej się uczelni.

Dla ks. Świrskiego początki pobytu w Wilnie były również niełatwe pod względem życia codziennego. Zamieszkał „kątem” u znajomego ze studiów w Rzymie ks. Leona Puciaty, wówczas profesora w Seminarium Duchownym. Następnie zostało mu przydzielone mieszkanie w domach uniwersyteckich przy ul. Wielkiej 54 (lokal nr 8)¹⁰. W mieszkaniu umieścił tylko niezbędne meble: szafę, skromne łóżko i kilka krzeseł oraz duży stół, na którym najczęściej znajdowały się książki i broszury „porozrzucane w twórczym nieładzie”¹¹.

W pierwszym roku pracy uniwersyteckiej w roku szkolnym 1921/22 ks. prof. Świrski uczył również propedeutyki filozofii w klasie maturalnej w Państwowym Gimnazjum im. Elizy Orzeszkowej w Wilnie¹².

7 Tamże, s. 28.

8 Tamże, s. 16, 27.

9 Tamże, s. 30.

10 LCVA, F. 175, Ap. 1 (IA), B. 776, s. 20.

11 A. Skreczko, *Działalność naukowo-dydaktyczna ks. Ignacego Świrskiego w latach 1921–1946*, „Studia Teologiczne: Białystok, Drohiczyn, Łomża”, 13 (1995) s. 207.

12 M. Ryńca, *Świrski Ignacy*, s. 626.

Działalność dydaktyczna

Ks. prof. Świrski po złożeniu przysięgi służbowej na ręce JM Rektora USB w Wilnie podjął realizację obowiązków nauczycielskich powierzonych przez dziekana WT¹³. Początkowo, do czasu objęcia katedry filozofii przez ks. dra Stanisława Domińczaka, prowadził wykłady z zakresu kształcenia filozoficznego: logiki i ontologii, etyki i teorii poznania¹⁴. Podjęcie się przez ks. Świrskiego prowadzenia wykładów z filozofii pozwoliło ocalić katedrę filozofii i chrześcijańskich nauk społecznych¹⁵. Od roku akademickiego 1924/25 do końca pracy na wileńskim uniwersytecie ks. Świrski wykładał teologię moralną. Poszczególne trymestry dotyczyły różnych jej aspektów: *De preceptis*, *De iustitia*, *De sacramentis in genere*, *De sacramentis in specie*, *De virtutibus et vitiis*. Zgodnie z *ratio studiorum*, wykłady te były prowadzone w wymiarze pięciu godzin tygodniowo. W wykładach wykorzystywał podręcznik Prummera i wprowadzał nowe treści z książki o. Jacka Woronieckiego pt. *Metoda i program nauczania teologii moralnej*. W interesujący sposób przekazywał najnowsze treści, a jego wykłady cieszyły się dużym zainteresowaniem. Od 1925 r. był kierownikiem seminarium naukowego z teologii moralnej. Troszczył się o wyposażenie w bibliotecę WT księgozbioru w dzieła z zakresu teologii moralnej. Mimo trudności finansowych kompletował fachową literaturę polską i zagraniczną. Uzupełniał księgozbiór najnowszymi pozycjami naukowymi, w wielu przypadkach bardzo kosztownymi¹⁶. W roku akademickim 1928/29 biblioteka seminarium teologicznego liczyła 7437 książek. Słuchaczem seminarium mógł być każdy student WT¹⁷.

Na skutek braków kadrowych nie wszystkie katedry na WT były obsadzone. Ks. Świrski w roku akademickim 1927/28 objął w zastępstwie katedrę teologii pasterskiej, a w roku 1928/29 katedrę filozofii¹⁸. Od roku 1928/1930 prowadził wykłady z psychologii ogólnej. Wymiar tych zajęć wynosił ok. 10 godzin tygodniowo.

13 LCVA, F. 175, Ap. 8 (VB), B. 96, s. 27.

14 Tamże, s. 22, 24.

15 B. Żongołłowicz, *Wydział Teologiczny Uniwersytetu Stefana Batorego*, s. 24.

16 A. Skreczko, *Działalność naukowo-dydaktyczna ks. Ignacego Świrskiego*, s. 206–207, 215.

17 LCVA, F. 175, Ap. 8 (VB), B. 30, s. 125.

18 LCVA, F. 175, Ap. 8 (VB), B. 96, s. 16.

Tabela 1. Obciążenia dydaktyczne ks. prof. Ignacego Świrskiego na Wydziale Teologicznym USB w latach 1921–1939

Przedmiot wykładu/rok akademicki	1921 /22	1922 /23	1924 /25	1925 /26	1927 /28	1928 /29	1929 /30	1930 /31	1931 /32	1932 /33	1933/ 34	1934 /35	1935 /36	1936 /37	1937 /38	1938 /39	1939 /40
Etyka		x						x	x								
Teoria poznania		x															
Logika	x						x										
Ontologia	x																
Teologia moralna			x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Psychologia ogólna						x		x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Kształcenie charakteru						x											

Źródło: LCVA, F. 175, Ap. 8 (VB), B. 30, s. 95–96; LCVA, F. 175, Ap. 8 (VB), B. 70, s. 1–7, 15, 18, 48, 52, 109, 172, 216; LCVA, F. 175, Ap. 8 (VB), B. 96, s. 16, 22, 24.

Uczestnikami zajęć dydaktycznych prowadzonych przez ks. Świrskiego byli studenci WT¹⁹. Wykłady prowadził bez notatek, bardzo lubił gestykulować, treści przekazywał w przystępny sposób, przywoływał wiele przykładów, aby wiedzę połączyć z praktyką, często schodził z katedry, aby przedstawić zabawną scenkę z życia obrazującą omawiane zagadnienie. W świetle wspomnień podczas egzaminów był wymagający i rzeczowy, a jednocześnie po ojcowsku wyrozumiały. Jeśli egzaminowany nie znał odpowiedzi, zadawał mu dodatkowe pytania. Nikogo ze studentów nie chciał skrzywdzić czy zniechęcić. Potrafił również docenić wkład pracy i wiedzę. W trakcie egzaminów magisterskich dużą uwagę zwracał na źródła i ich krytyczne rozumienie. Przy okazji egzaminu starał się zorientować w zainteresowaniach studenta, inspirował rozmowy na ten temat i wskazywał dalsze możliwości zdobywania wiedzy w tym kierunku. Wykazywał przy tym dobrą znajomość wykładanych przez siebie dyscyplin naukowych oraz czytanie w najnowszej literaturze polskiej i zagranicznej²⁰.

Oprócz obciążeń dydaktycznych związanych z programem zajęć uniwersyteckich ks. Świrski realizował zajęcia dydaktyczne na prowadzanych na WT kursach odpowiadających na bieżące potrzeby Kościoła na Wileńszczyźnie. Od roku 1925/26 nauczał na kursie dla katechetek i katechetów przy WT. Na prośbę arcybiskupa wileńskiego Romualda Jałbrzykowskiego od stycznia do końca marca 1927 r. wykładał w ramach trzymiesięcznego kursu dla duchownych obrządku greckiego, którzy z prawosławia przeszli do Kościoła katolickiego.

Działalność organizacyjna

Znaczną część czasu pracy ks. Świrskiego na uniwersytecie zajmowała działalność organizacyjna. W tajnych wyborach wielokrotnie był wybierany dziekanem Wydziału Teologicznego. Po raz pierwszy funkcję tę pełnił po rezygnacji 15 marca 1924 r. prof. Żongołłowicza. Dziekanem był przez kolejne 9 lat, z roczną przerwą w roku akademickim 1928/29 (złożył rezygnację), do 1934/35²¹. Ponownie w tajnym głosowaniu wybrany został dziekanem Wydziału Teologicznego

19 LCVA, F. 175, Ap. 8 (5) B, B. 82, s. 3.

20 A. Skreczko, *Działalność naukowo-dydaktyczna ks. Ignacego Świrskiego*, s. 216–217.

21 LCVA, F. 175, Ap. 14, B. 507, s. 163; LCVA, Ap. 1 (IA), B. 565, s. 68, 81, 99, 164, 200; LCVA, Ap. 8 (VB), B. 30, s. 15.

na rok 1938/39 i następnie 1939/40²². Ks. Świrski w ciągu 18 lat pracy na USB obowiązki dziekana pełnił niemal 11 lat. Traktował to jako powinność. We własnoręcznym życiorysie przyjęcie obowiązków dziekana zaopatrzył dopiskiem o treści: „musiał piastować”²³. Sprawowanie urzędu dziekana związane było z obowiązkami na Uniwersytecie, systematycznym uczestnictwem w obradach Senatu²⁴, w ramach którego przez wiele lat był członkiem komisji statutowej, do spraw nauczania i wychowania, administracyjnej, budżetowej i bibliotecznej²⁵. W związku z pełnioną funkcją dziekana był elektorem rektora (1937–1939)²⁶, uczestniczył w konferencjach dziekanów (w roku akademickim 1932/33 w Krakowie²⁷) oraz reprezentował Wydział podczas wielu wydarzeń.

Jako dziekan opiniował priorytetowe sprawy Wydziału. W latach 1923–1926 Wydziałowi Teologicznemu zagrażała redukcja katedr. W preliminarzu budżetowym na rok akademicki 1923/24 Departament IV MWRiOP zamierzał skreślić, nie powiadamiając o tym Wydziału, katedrę filozofii i chrześcijańskich nauk społecznych. Praktycznie oznaczałoby to zamknięcie całego Wydziału. Według innych koncepcji Wydział miał zostać połączony z Wydziałem Teologicznym Uniwersytetu Jagiellońskiego²⁸. Ks. Świrski zajął zdecydowane stanowisko wobec decyzji ministerstwa z 18 września 1926 r. o likwidacji Wydziału z powodu oszczędności i małej liczby studentów. Przedstawił gruntowne uzasadnienie o potrzebie zachowania Wydziału Teologicznego na USB w Wilnie. Zaprezentował skrupulatne kalkulacje liczbowe prezentujące niewielkie oszczędności, jakie przyniesie jego likwidacja oraz uzasadnił potrzebę działalności racją stanu odrodzonego państwa polskiego. Pisał:

Olbrzymia dzielnica Polski od Niemna po Dźwinę, wtłoczona w kleszcze rosyjskie i litewskie, z ludnością różnoplemienną i różnowierczą, przed-

22 LCVA, F. 175, Ap. 1 (IA), B. 565, s. 11.

23 LCVA, F. 175, Ap. 8 (VB), B. 96, s. 12.

24 Vilniaus universiteto biblioteka, Dział rękopisów, [Do X. Dziekana Dr. I. Świrskiego], F 5–F-33222/5; LCVA, F. 175, Ap. 8 (VB), B. 30, s. 140.

25 A. Skreczko, *Działalność naukowo-dydaktyczna ks. Ignacego Świrskiego* s. 208; M. Ryńca, *Świrski Ignacy*, s. 626.

26 LCVA, F. 175, Ap. 8 (5) B, B. 82, s. 20.

27 LCVA, F. 175, Ap. 14, B. 507, s. 16.

28 A. Skreczko, *Działalność naukowo-dydaktyczna ks. Ignacego Świrskiego*, s. 205–206.

stawia teren nierozstrzygniętych zmaganiań narodowościowych i wyznaniowych, a stanowiących zarazem przedmiot roszczeń sąsiadów i wielkowiekowych walk naszych o te wschodnie połacie. Przed państwem leży ciężki trud zespolenia tej dzielnicy z Polską, a w procesie tym dziś, jak przed wiekami, duchowieństwo katolickie odgrywa pierwszorzędną rolę. Konieczność dla tej dzielnicy wyższej uczelni teologicznej uświadomił wielkim swym rozumem politycznym król Stefan Batory. Rząd rosyjski nie zniszczył jej, lecz starał się opanować, wyzyskując ku swym celom, przenosząc do stolicy, łożąc do 60 000 rub. rocznie na jej utrzymanie.

Wskazywał również na potrzebę funkcjonowania Wydziału ze względów naukowych. Argumentował, że „likwidacja wydziału przyczyniłaby się do obniżenia poziomu intelektualnego tej części państwa. [...] Duchowieństwo nie poszłoby na studia do Krakowa lub Warszawy, ale do Rzymu, Innsbrucku. Louven, gdzie jest łatwiej uzyskać stopnie akademickie”. W jego obronie przytaczał również powody ważne dla państwa na płaszczyźnie narodowościowej i społecznej: „Mniejszość litewska [uczęszcza] do bardzo dobrze wyposażonego, liczącego 20 katedr utrzymywanego przez Litwę seminarium w Kownie. Słuchacze z Łowy wybraliby Kowno [...]. Pozostanie Wydziału „ocali wielką myśl państwową realizowaną tutaj przez Stefana Batorego i Józefa Piłsudskiego”²⁹. W sprawach ocalenia Wydziału w roku akademickim 1925/26 wyjeżdżał do Warszawy i Krakowa. Trudny czas wspominał w sposób następujący: „jak się szło do ministra, ten odsyłał do władzy kościelnej, a jak się szło do biskupa, ten do Rzymu odsyłał. I znów jak się poszło do nuncjusza jako przedstawiciela Rzymu, ten odsyłał z powrotem do biskupa, po prostu błędne koło”³⁰. Dzięki ogromnemu zaangażowaniu ks. Świrskiego wydział nie został zamknięty, o czym w znaczącym stopniu zdecydowała przychylność prof. Kazimierza Bartla, który w 1926 r. objął tekę ministra WRiOP³¹.

29 LCVA, F. 175, Ap. 8 (VB), B. 30, s. 246–247.

30 Przemówienie arcybiskupa jubilatą Ks. Świrskiego na wieczornicy seminaryjnej 23 października 1963 r., w: *Złoty jubileusz kapłaństwa Podlaskiego Arcybiskupa Jego Świętobliwości pierwszego z siedmiu konsekrowanych z Białogostoku biskupów polskich*, skrypt w oprac. ks. W Pietkuna, Siedlce 1963, s. 37.

31 A. Skreczko, *Działalność naukowo-dydaktyczna ks. Ignacego Świrskiego*, s. 205–206.

Jako Dziekan ks. Świrski czuł się odpowiedzialny za poziom kształcenia. 14 maja 1925 r. napisał opinię WT USB o poziomie wiedzy studentów, wskazując, że są nieprzygotowani do studiów wyższych, wykazują się brakiem gruntownej wiedzy i „zamiłowania do pomnażania studiów”. Jako przyczyny tego stanu wskazał na defekty edukacji w szkołach średnich: przeładowane programy, brak wykwalifikowanych nauczycieli, powierzchowne traktowanie materiału, niezwykle łagodna ocena wiadomości ucznia. Zdaniem ks. Świrskiego niski poziom nauczania był również konsekwencją podejścia do nauki, traktowanej „jako rozrywka, zabawa, a nie ciężki odpowiedzialny obowiązek, system taki wyrabia w młodzieży powierzchowność i lekkomyślność, zamiast wyrobić sprężystość i siłę woli oraz poważny pogląd względem ojczyzny i narodu”. Wskazywał również na brak opieki moralnej nad młodzieżą szkół średnich. Sformułował również propozycje naprawy: zredukowanie materiału do poziomu, który mogliby opanować uczniowie i nauczyciele, przygotowanie wykwalifikowanych, przede wszystkim pod względem metodycznym, nauczycieli, podniesienie poziomu nauczania w szkołach w małych miastach, surowszą ocenę wiadomości i egzaminów maturalnych i selekcję kontyngentu uczniów, zaniechanie systemu traktującego naukę jako rozrywkę i zabawę, roztoczenie opieki moralnej nad młodzieżą³². Opinia ta jest wyrazem głębokiej refleksji i dążenia do podniesienia poziomu nauczania na studiach wyższych. Wskazuje zarówno na potrzebę podniesienia poziomu intelektualnego, jak i kształtowanie postaw młodzieży.

Jako dziekan ks. Świrski dawał wyraz odpowiedzialności za rozwój naukowy Wydziału. Władzom oświatowym przedstawiał wnikliwie analizy. Szanse rozwoju Wydziału upatrywał w możliwości awansu poprzez habilitacje zastępców profesorów, aby stworzyć przynajmniej cztery nowe katedry. Jako najważniejsze pola badawcze wskazywał krzewienie polskość i katolicyzmu na Kresach Wschodnich, drogą rozwoju nauki historii Kościoła katolickiego na Litwie i Rusi, historii unii kościelnej, teologii porównawczej, historii protestantyzmu, historii sekt. Wydział miał pełnić również ważną rolę w kształceniu duchowieństwa. W wizjonerskich planach dla Wydziału przewidywał rolę „ogniska nauki teologicznej poprzez połączenie z Wydziałem seminariów duchownych pińskiego, łomżyńskiego i podlaskiego. Stworzyłyby to możliwość zwiększenia liczby katedr, zdoby-

32 LCVA, F. 175, Ap. 8 (VB), B. 30, s. 311–312.

cia nowych sił naukowych i stworzenia większego aparatu naukowego. Zdanie to chociaż trudne, nie niemożliwe do wykonania". Przywoływał przykład przeniesienia do Krakowa seminarium górnośląskiego i częstochowskiego³³.

Ks. Świrski z racji pełnionej funkcji prowadził korespondencję z władzami oświatowymi. W sprawozdaniu przedstawionym 26 maja 1928 r. do MWRiOP w Warszawie wszechstronnie przedstawiał znaczenie Wydziału dla Kościoła i państwa:

W stosunku do celów państwowych Wydział posiada wielkie znaczenie. Dobre wychowanie pod względem naukowym i społecznym kleru katolickiego, a więc przyszłych proboszczów i prefektów, mających kontakt z ludem, czy to w mieście, czy po wsiach, w wysokim stopniu wpłynąć może dodatnio na ich pracę nad podniesieniem poziomu kulturalnego oraz świadomości obywatelskiej ludu kresowego i w ten sposób zabezpieczyć go od rozmaitych hasel wywrotowych. Dobre wykształcenie naukowe kleru podniesie jego znaczenie w oczach ludu i mniejszości narodowych rosyjskich, białoruskich, litewskich i w ten sposób umożliwi mu wywieranie na nich wpływu dodatniego, odpowiadającego potrzebom nie tylko Kościoła, lecz też i państwa polskiego³⁴.

Jako dziekan był zobowiązany do organizacji procesu kształcenia na Wydziale. 3 kwietnia 1932 r. wraz z przedstawicielami WT we Lwowie interweniował u nuncjusza Francesco Marmaggię w sprawie reformy studiów teologicznych, wymaganej przez Stolicę Apostolską. Reformę odroczone o dwa lata³⁵. Z racji pełnionej funkcji konsultował i opiniował działania strategiczne i organizacyjne nauki. 30 kwietnia 1932 r. zaopiniował propozycje Zarządu Funduszu Kultury Narodowej dotyczącą powołanie odrębnej placówki naukowo-badawczej w sprawach wyznaniowych. Napisał w niej, że powołanie odrębnej placówki naukowo-badawczej zajmującej się problematyką wyznaniową jest niemożliwe i niewskazane. Stanowisko to uzasadniał kryzysem ekonomicznym i brakiem środków na działalność instytucji już działających. Uważał, że placówka z małym budżetem prowadziłaby „żywot suchotniczy”, co nie pozwoliłoby jej realizować celów badawczych. Wskazywał również na „brak

33 Tamże, s. 96–97.

34 Tamże, s. 115.

35 B. Żongołłowicz, *Dzienniki*, oprac. D. Zamojska, Warszawa 2004, s. 318.

wykwalfikowanych sił". Funkcjonujące wydziały teologiczne nie były w stanie obsadzić wszystkich katedr. Proponował, aby zamiast tworzenia instytucji zatrudniającej osoby niezwiązane z teologią, wzmocnić wydziały teologiczne już istniejące poprzez powoływanie nowych katedr, np. Historii Kościoła Wschodniego, „seктоznawstwa” oraz przyznanie większej liczby etatów asystenckich w celu przygotowania odpowiednich ludzi. Tego rodzaju pomoc dałaby lepsze rezultaty i kosztowałaby państwo polskie znacznie mniej. Stanowisko to poparł profesor historii Kościoła USB ks. Falkowski³⁶.

Mimo wielu odpowiedzialnych i kluczowych do funkcjonowania Wydziału działań ks. Świrski podjął się również koordynowania dobrowolnej kwesty pieniędzy wśród profesorów USB przekazanych na cel wybrany według uznania Zrzeszenia Profesorów USB zamiast wieńca na trumnę biskupa Władysława Bandurskiego (9 marca 1932)³⁷.

Jako dziekan troszczył się o rozwój naukowy młodych naukowców oraz zapewnienie im zaplecza materialnego do działalności naukowej. W czerwcu 1926 r. jako dziekan Rady WT zabiegał w senacie o wypłacanie wynagrodzenia podczas miesięcy letnich dla asystentów przy seminariach teologicznych (ks. Banczerowi Witoldowi, ks. Marcinowskiemu Józefowi)³⁸. Udzielił poparcia zabiegającemu w Zarządzie Kultury Narodowej o zapomogę w wysokości 600 zł dla ks. dr. Antoniego Korcika na wyjazd do Niemiec, Austrii i Belgii, gdzie zamierzał pracować w archiwach i bibliotekach. Jako dziekan uzupełnił podanie o informację, że występujący o zapomogę jest niezamożny i utrzymuje się tylko z 3 godzin na WT zleconych (150 zł). Udzielił również poparcia dla ks. Korcika w sprawie wydania ulgowego paszportu³⁹.

Jako dziekan 6 czerwca 1932 r. podjął decyzje regulujące kwestie spadku przekazanego na rzecz WT przez Marię Skarбек-Ważyńską. Świrski skierował propozycję do Senatu USB, aby sumę otrzymaną ze sprzedaży lasu w majątku Bobry zdeponowaną w Banku Gospodarstwa Krajowego przeznaczyć na utworzenie funduszu im. Marii Skarбек-Ważyńskiej, który będzie służył pracy naukowej

36 LCVA, F. 175, Ap. 8 (VB), B. 30, s. 15–16.

37 Tamże, s. 28.

38 LCVA, F. 175, Ap. 14, B. 507, s. 125.

39 Tamże, s. 14–15.

asystentów, magistrów, doktorów, docentów WT według Regulaminu. Zasady regulaminowe przewidywały przeznaczenie odsetek z funduszu dla wyjeżdżających w celach naukowych za granicę oraz na publikację prac naukowych. Regulamin przewidywał wsparcie przede wszystkim osób niezamożnych legitymujących się „kwalifikacjami moralnymi i naukowymi”. Prace wydrukowane dzięki wsparciu finansowemu winny na okładce zawierać adnotację „wydrukowane nakładem funduszu im. Marii Skarbek-Ważyńskiej”. Wyjeżdżający za granicę kandydat lub drukujący pracę, o ile był kapłanem, zobowiązany był odprawić za duszę S. P. Marii Skarbek-Ważyńskiej jedną mszę⁴⁰.

Ks. Świrski troszczył się również o materialne podstawy utrzymania młodzieży studiującej. Podjął się kierownictwa męskiej bursy. Mieszkali tam studenci najubożsi. Środki na utrzymanie bursy zdobywał w społeczności miasta. Na opłaty przeznaczał również znaczną część swoich uniwersyteckich poborów. W świetle wspomnień: „kieszon jego wyprożniła się całkowicie kilka już dni po wypłacie w Kwesturze Uniwersyteckiej”. Wielu studentów ukończyło studia tylko dzięki jego pomocy. Czynił to bez rozgłosu. Najczęściej nikt o tym nie wiedział, oprócz otrzymujących wsparcie⁴¹. Jego zabiegi doprowadziły do przyznania stypendiów studentom narodowości białoruskiej⁴².

Aktywność ks. Świrskiego jako dziekana WT USB wskazuje, że rozumiał on misję Wydziału jako silnego ośrodka badań naukowych nad problematyką pogranicza wpływów Kościoła katolickiego i placówki kształcącej absolwentów na wysokim poziomie, świadomych i rozumiejących swoją misję na kresowych obszarach odrodzonego państwa polskiego. Podejmował działania służące jego rozwojowi poprzez kształcenie młodej kadry naukowej. Zbiegał o jej formację intelektualną i wsparcie materialne. Funkcjonowanie Wydziału ukierunkowywał na wzmocnienie relacji międzynarodowych i zaplecza finansowego. Dbał, aby dla rozwoju naukowego i studiów młodzieży przeszkody nie stanowiły bariery finansowe.

40 Lietuvos Mokslų Akademijos Vrublevskių Biblioteka, Wilno, rkps, sygn. F-318, s. 1–2.

41 *Złoty jubileusz kapłaństwa Podlaskiego Arcypasterza*, s. 66.

42 M. Ryńca, *Świrski*, s. 626.

Działalność naukowa

Ks. Świrski w Wilnie kontynuował pracę naukową, która po uzyskanej 7 stycznia 1918 r. habilitacji w Akademii Duchownej w Petersburgu⁴³ pozwoliła mu osiągnąć tytuł profesora zwyczajnego teologii moralnej na WT USB nadany dekretem Prezydenta Rzeczypospolitej Mościckiego z dnia 14 września 1937 r. Uchwałę o przedstawieniu ministrowi WRiOP wniosku o mianowanie ks. Świrskiego profesorem zwyczajnym Rada WT USB podjęła 13 grudnia 1934 r.⁴⁴

Jako nauczyciel szkół wyższych Świrski podjął działalność naukową, której efektem są publikacje. Przed podjęciem pracy na Uniwersytecie w Wilnie ogłosił drukiem w 1912 r. w niemieckim czasopiśmie „Bonifatius-Verein” artykuł pt. *Peter Skarga und Seine Bedeutung in der Gesichte Polens*. Opublikował również tłumaczenie na język niemiecki kazania ks. Piotra Skargi na III niedzielę po Wielkanocy w niemieckim czasopiśmie „Homiletischen Wochenblatt” oraz artykuł o ruchu katolickim wśród młodzieży polskiej w czasopiśmie wydawanym przez jezuitów w Rzymie „La Civiltà Cattolica”⁴⁵. Kolejne artykuły drukował na łamach „Wiadomości Archidiecezjalnych” wydawanych w Petersburgu w latach 1915–1917. Obejmowały problematykę z zakresu teologii moralnej (*Casus Conscientiae*) oraz opisywały wybór o. Włodzimierza Ledóchowskiego na generała zakonu jezuitów („Wiadomości Archidiecezjalne”, 1914). W Wilnie ks. Świrski nie miał dostępu do tych publikacji.

W Wilnie systematycznie publikował kolejne prace. W sporządzonej w 1935 r. aplikacji o nadanie tytułu profesora ks. Świrski przedstawił dorobek naukowy, który powstał podczas pracy na UW. Były to następujące publikacje (według kolejności sporządzonej przez autora):

1. *Czystość życia małżeńskiego według św. Tomasza z Akwinu. Referat wygłoszony na Międzynarodowym Kongresie Filozofii Tomistycznej w Poznaniu, Odbitka z Księgi Pamiątkowej, Gniezno 1935.*
2. *O moralności życia małżeńskiego, Referat wygłoszony na I Kursie Duszpasterskim w Pińsku.*
3. *Zagadnienie sterylizacji, Odbitka z „Ateneum Kapłańskie”, t. 32.*

43 LCVA, F. 175, Ap. 14, B. 507, s. 206.

44 LCVA, F. 175, Ap. 8 (VB), B. 96, s. 3–5, 9.

45 LCVA, F. 175, Ap. 8 (VB), B. 30, s. 160.

4. *Eugenika a moralność*. Odbitka z „Ateneum Kapłańskie”, t. 32.
5. *Nauka prawosławnego Kościoła o obowiązkach penitentów*, Referat wygłoszony na IV Konferencji Kapłańskiej w sprawie Unii Kościelnej.
6. *Sakrament pokuty w rosyjskim Kościele prawosławnym*, Pamiętnik III Konferencji Kapłańskiej w sprawie Unii Kościelnej w Pińsku.
7. *Główne różnice między systemem moralnym katolickim a prawosławnym*, Pamiętnik II Konferencji Kapłańskiej w sprawie Unii kościelnej w Pińsku.
8. *O palingenezie słów kilka. Z powodu książki prof. W. Lutosławskiego „Nieśmiertelność duszy. Zarys metafizyki polskiej”*. Odbitka z „Kwartalnika Teologicznego Wileńskiego”, 1924.
9. *Wiązanka wspomnień z pracy duszpasterskiej w Wojsku Polskim, „Na szlaku Batorego”*. Księga zbiorowa oficerów rezerwy. Wilno 1926.

Treść publikacji koncentrowała się wokół dwóch kręgów tematycznych: 1) komparatystryki zagadnień z teologii moralnej Cerkwi prawosławnej i Kościoła rzymskokatolickiego; 2) teologii moralnej w kontekście aktualnie promowanych idei.

W autoreferacie prezentującym osiągnięcia naukowe do tytułu profesora Świrski przedstawił pracę *O palingenezie słów kilka. Z powodu książki prof. W. Lutosławskiego Nieśmiertelność duszy. Zarys metafizyki polskiej*⁴⁶. Była to analiza sprzeczności, jakie zachodzą pomiędzy wiarą w paligenezę a nauką Kościoła. Ks. Świrski poddał krytyce rozdział dzieła prof. Lutosławskiego odnoszący się do paligenezy w Nowym Testamencie. Wykazał, że paligeneza jest sprzeczna z dogmatami Kościoła katolickiego i podważa zasady moralne. Jako kolejne osiągnięcie wskazał referat pt. *Główne różnice między systemem moralnym katolickim a prawosławnym*⁴⁷. Tekst był poświęcony różnicom między prawosławną a katolicką teologią moralną. W efekcie wnikliwej analizy literatury rosyjskiej doszedł do wniosku, że rosyjska teologia moralna „stanąwszy jakby na martwym punkcie, żadną miarą nie może służyć jako aparat dobrze zmontowany dla celów duszpasterskich, dla praktyki spowiedzi”. Tej tematyki dotyczy również kolejny tekst pt. *Sakrament pokuty w rosyjskim Kościele*

46 *O palingenezie słów kilka. Z powodu książki prof. W. Lutosławskiego „Nieśmiertelność duszy. Zarys metafizyki polskiej”*, odbitka z „Kwartalnika Teologicznego Wileńskiego”, 1924, s. 24.

47 *Główne różnice między systemem moralnym katolickim a prawosławnym*, Pamiętnik II Konferencji Kapłańskiej w sprawie Unji kościelnej w Pińsku, Pińsk 1932, s. 47–66.

prawosławnym⁴⁸, w którym przedstawił analizę porównawczą praktyki sakramentu pokuty w rosyjskim Kościele prawosławnym i Kościele rzymskokatolickim⁴⁹. W tym kręgu tematycznym pozostaje tekst *Nauka prawosławnego Kościoła o obowiązkach penitentów*⁵⁰. Kolejne przedstawione publikacje skupiają się na problematyce teologii moralnej: *Eugenika a moralność*⁵¹, *O moralność życia małżeńskiego*⁵² oraz *Zagadnienie sterylizacji*, w której odnosił się do wydanej przez parlament niemiecki w 1933 r. ustawy o prawie dopuszczającym sterylizację. Problematykę tę omówił, przywołując prawodawstwo z innych krajów⁵³. Ks. Świrski odnosił się do problemów moralnych zagadnień eugeniki związanych z popularnymi wówczas ideami walki z degeneracją rasy. Na bieżąco interesował się najnowszymi ustaleniami nauki. Podejmował dialog z ówczesnym stanem wiedzy, co potwierdzają opublikowane recenzje⁵⁴. Drukował też wiele prac w czasopiśmie: „Wiadomości Archidiecezjalne”, „Życie Kościelne”, „Kwartalnik Teologiczny Wileński”⁵⁵, „Przegląd Teologiczny”, „Przegląd Powszechny”⁵⁶. Spisał również wspomnienia z pracy duszpasterskiej pod-

48 *Sakrament pokuty w rosyjskim Kościele prawosławnym*, Pamiętnik III-tej Konferencji Kapłańskiej w sprawie Unii Kościelnej w Pińsku, Pińsk 1933, s. 43–59.

49 LCVA, F. 175, Ap. 8 (VB), B. 96, s. 12.

50 *Nauka prawosławnego Kościoła o obowiązkach penitentów*. Referat wygłoszony na IV Konferencji Kapłańskiej w sprawie Unii Kościelnej w Pińsku.

51 *Eugenika a moralność*. Odbitka z „Ateneum Kapłańskiego”, t. 32, s. 20.

52 *O moralność życia małżeńskiego*. Referat wygłoszony na I Kursie Duszpasterskim w Pińsku.

53 *Zagadnienie sterylizacji*, „Ateneum Kapłański”, Włocławek 1934.

54 Recenzja książki x. Wł. Wichera p.t. Szymon Makowski, teolog-moralista polski z XVII w., „Przegląd Teologiczny” 1927, z. 3, s. 324–327; Recenzja naukowa książki ks. Stanisława Mystkowskiego pt. „Idea prawa naturalnego w starożytności i u scholastyków”, „Przegląd Teologiczny”, 1928, z. 3, s. 321–324; Recenzja naukowa książki ks. Edwarda Szwejnicza pt. „Etyka”, „Przegląd Powszechny” 177 (1928) s. 110–112; Recenzja dzieła ks. abpa Jałbrzykowskiego *Bóg jest miłością*, „Przegląd Powszechny”, 197 (1933) s. 96 i nast.

55 „O palingenezie słów kilka”, „Kwartalnik Teologiczny Wileński”, 3 (1925) s. 121–142; W sprawie palingenezy, „Kwartalnik Teologiczny Wileński”, 3 (1925) s. 191–194; Arcypasterzowi w hołdzie „Kwartalnik Teologiczny Wileński”, 4 (1926) s. V–VIII.

56 LCVA, F. 175, Ap. 8 (VB), B. 96, s. 16.

czas wojny polsko-bolszewickiej⁵⁷. Ks. Świrski podejmował działalność pisarską również w czasopiśmie popularnych, przeznaczonych dla szerokiego kręgu odbiorców. Zamieszczał artykuły w lokalnych opiniotwórczych dziennikach: „Dzienniku Wileńskim”⁵⁸, „Słowie”⁵⁹ oraz miesięczniku młodych katolików „Pro Christo”⁶⁰.

Pisarska twórczość Profesora była odpowiedzią na aktualne problemy. Do takich zagadnień zaliczyć można palingenezę, unię Kościołów, zagadnienia moralne dotyczące małżeństwa. W jego działalności pisarskiej nie ma syntez ani podręczników. Na takie opracowania nie miał czasu, który poświęcał na wiele zajęć organizacyjnych na USB. Traktował pisanie jako zobowiązanie wobec Kościoła i społeczeństwa, dlatego starał się raczej zamieszczać niewielkie objętościowo prace w poczytnych pismach, aby w ten sposób mogły dotrzeć do jak największej liczby odbiorców. Udzielał się w redakcji czasopisma naukowego „Studia Teologiczne”, którego redaktorem był prof. Falkowski.

Wyniki swoich badań ks. Świrski prezentował na konferencjach naukowych. Regularnie uczestniczył w odbywających się co dwa lata w różnych miejscach zjazdach powstałego w 1921 r. Polskiego Towarzystwa Teologicznego i Związku Zakładów Teologicznych⁶¹. W 1933 r. miejscem zjazdu było Wilno. Ks. Świrski, uczestnik wszystkich zjazdów i obrad sekcji teologii moralnej, przedstawił referat pt. „Eugenika a moralność”⁶². W związku z zainteresowaniami badawczymi koncentrującymi się wokół kościołów wschodnich ks. Świrski był najbliższym, obok ks. dra Kazimierza Kułaka, współpracownikiem ks. bpa Zygmunta

57 LCVA, F. 175, Ap. 8 (VB), B. 30, s. 115. Wiązanka wspomnień z pracy duszpasterskiej w Wojsku Polskim „Na szlaku Batorego”. Księga zbiorowa oficerów rezerwy, Wilno 1926, s. 39–52.

58 Zgorszenie maluczkich „Dziennik Wileński”, 15 (1931) nr 103: 6 maja; Nie symulacja, lecz terminologia „Dziennik Wileński”, 15 (1931) nr 110: 14 maja.

59 Idee zasadnicze pontyfikatu Piusa XI. Referat wygłoszony na akademii papieskiej w auli kolumnowej USB w dniu 5 maja roku 1929 „Słowo”, 1929, nr 1–5; Kongres Eucharystyczny w Wilnie, „Słowo”, 1931, nr 105.

60 Kościół a polityka, „Pro Christo”, 4 (1931) (miesięcznik).

61 I. Świrski, *Do walki o dobrą książkę*, Wilno 1939. Referat wygłoszony na zjeździe Polskiego Towarzystwa Teologicznego i Związku Zakładów Teologicznych w Krakowie w dniu 31 sierpnia 1938 r.

62 A. Skreczko, *Działalność naukowo-dydaktyczna ks. Ignacego Świrskiego*, s. 221.

Łozińskiego, organizatora Kapłańskich Unijnych Zjazdów Pińskich. Uczestniczył we wszystkich zjazdach, które się odbyły. Wygłosił tam cztery referaty z dziedziny teologii moralnej⁶³. Przewodniczył sekcji filozofii moralnej na Międzynarodowym Kongresie Filozofii Tomistycznej (28–30 sierpnia 1934) w Poznaniu i wygłosił referat „Czystość życia małżeńskiego według nauki św. Tomasza” (publikacja w *Księga pamiątkowa Międzynarodowego Kongresu Filozofii tomistycznej w Poznaniu, Poznań-Gniezno 1935*)⁶⁴.

Ks. Świrski do badań naukowych prowadził kwerendy w Rzymie. 19 maja 1923 r. otrzymał od MWRiOP pozwolenie na miesięczny płatny urlop na wyjazd do Rzymu w celu badań naukowych⁶⁵. Zachowane ślady korespondencji poświadczają, że utrzymywał kontakty naukowe z wydawnictwami w Lipsku (22 luty 1933) i Stuttgarcie (18 maja 1933)⁶⁶.

Efekty rozważań naukowych przenosił do środowisk, poprzez które mogły zostać przeniesione na grunt praktyczny. Wygłaszał referaty na kursach duszpasterskich⁶⁷. Był członkiem Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie i Polskiego Towarzystwa Teologicznego⁶⁸.

Aktywność społeczna

Oprócz pracy dydaktycznej, organizacyjnej i naukowej ks. Świrski angażował się w działalność organizacji zrzeszających członków społeczności akademickiej. W latach trzydziestych był kuratorem Sodalicji Mariańskiej Akademików USB (1937)⁶⁹, organizacji prowadzącej działalność samopomocową i charytatywną, zrzeszającej studentów wyróżniających się w nauce. W 1936 r., Sodalicja Mariańska w Wilnie odnotowała wzrost liczby członków. Od 1934 r. był również kura-

63 Tamże, s. 219.

64 M. Ryńca, *Świrski Ignacy*, s. 526.

65 LCVA, F. 175, Ap. 8 (VB), B. 96, s. 19.

66 Vilniaus universiteto biblioteka, Dział rękopisów, [Do X. Dziekana Dr. I. Świrskiego], F 5 –F-33222/5.

67 Świrski I., *O moralność życia małżeńskiego*, Referat wygłoszony na I kursie Duszpasterskim w Pińsku w dniu 24 czerwca 1934 r.

68 M. Ryńca, *Świrski Ignacy*, s. 626.

69 LCVA, F. 175, Ap. 1 (IA), B. 565, s. 2

torem stowarzyszenia kulturalno-akademickiego Polska Akademicka Korporacja „Concordia Vilmensis”⁷⁰. Członkowie stowarzyszenia regularnie organizowali konwenty (zebrania) zarówno o charakterze kształceniowym, jak i rozrywkowym. Podczas konwentów wygłaszane były referaty, nad którymi następnie dyskutowano. Referentami byli studenci wszystkich wydziałów, a także zaproszeni goście, np. w 1934 r. referat nt. „Wschodnie chrześcijaństwo a Rosja na tle rozbioru pierwiastków cywilizacyjnych Wschodu i Zachodu” wygłosił prof. Bogumił Jasinowski. Słuchaczami referatów odnoszących się do bieżącej sytuacji politycznej, społecznej, dziejów Polski, historii sztuki i życia akademickiego byli studenci i zapraszani uczniowie⁷¹. Członkowie korporacji podejmowali również działalność wśród mieszkańców Wileńszczyzny. Wygłaszali odczyty na temat powstania stycziowego, twórczości Sienkiewicza czy Konopnickiej, np. w Łyntupach (witebskie) w Ognisku KPW [Kolejowe Przysposobienie Wojskowe]⁷², w Podbrodziu w Domu Ludowym na obchodach sienkiewiczowskich z latarnią projekcyjną (1936). W 1937 r. członkowie korporacji wspierali działalność Polskiej Macierzy Szkolnej, brali czynny udział w akcji kulturalno-oświatowej, prowadzili wykłady na kursach dokształcających, wygłaszali prelekcje w domach noclegowych, wyjeżdżali w teren z odczytami⁷³, natomiast „dla podniesienia poziomu wyrobienia towarzyskiego” członkowie stowarzyszenia spotykali się na „sobótkach tanecznych”, wieczorach dyskusyjnych, „z herbatką”, wokalnno-muzycznych, wieczorach z pieśnią, szachach, grze w ping-ponga, strzelaniu z wiatrówki⁷⁴. Studenci również prowadzili pomoc koleżeńską w pożyczaniu książek, skryptów. Możemy przypuszczać, że pełniący funkcję kuratora ks. prof. I. Świrski był inicjatorem i koordynatorem wielu projektów, których realizacja służyła rozwojowi członków stowarzyszenia i społeczeństwu. Zaangażowanie ks. Świrskiego w działalność stowarzyszenia potwierdza treść

70 LCVA, F. 175, Ap. 1 (1) A, B. 543, s. 224–225, 237.

71 LCVA, F. 175, Ap. 15, B. 37, s. 37.

72 LCVA, F. 175, Ap. 15, B. 37, s. 32. Organizacja była jedną z wielu działających ówczesnie w kraju struktur Przysposobienia Wojskowego, koordynowanych przez Państwowy Urząd Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego (PUWF i PW). Zajmowała się wyszkoleniem ogólnym (techniczno-kolejowym i wojskowym), wychowaniem obywatelskim oraz sportem i wychowaniem fizycznym.

73 LCVA, F. 175, Ap. 15, B. 37, s. 5.

74 Tamże, s. 32.

sprawozdania z działalności w 1938 r.: „Trzymając się ściśle zasad moralnych i realizując założenie ideologiczne dzięki wskazówkom Kuratora posuwamy się stale naprzód”. Członkowie „Concordia Vilnensis” brali udział w obchodach świąt religijnych i pracowali w Sodalitacji Mariańskiej⁷⁵. Ks. Świrski dostrzegał również potrzebę wsparcia materialnego członków stowarzyszenia. W 1935 r. ofiarował dla nich 150 zł. Suma ta zapoczątkowała działalność funduszu pożyczkowego, z którego korzystali niezamożni członkowie stowarzyszenia w formie bezprocentowych, krótkoterminowych pożyczek⁷⁶. Rok później fundusz wzrósł do 222 zł i służył niezamożnym członkom stowarzyszenia w formie 18 bezprocentowych krótkoterminowych pożyczek⁷⁷. Poprzez zaangażowanie w opiekę nad stowarzyszeniami studenckim ks. Świrski uczył studentów odpowiedzialności, kształtował światłych, świadomych współczesnych problemów obywateli. Wspólnie spędzany czas wolny tworzył trwałe więzi koleżeńskie i środowisko młodzieży wspierających się w sprawach materialnych i w wyborach moralnych. Wychowywał odpowiedzialne elity państwa.

Ks. Świrski był członkiem „Kółka”, czyli nieformalnej grupy dyskusyjnej pracowników i studentów USB. „Kółko” zrzeszało ludzi zainteresowanych pogłębianiem wiedzy teologicznej, sprawami rozwoju duchowego oraz dyskusjami wokół zagadnień etyki, mistycyzmu, filozofii. W spotkaniach uczestniczyli przedstawiciele miejscowości religijnych, najczęściej Białorusini związani z ideą Kościoła unickiego oraz zapraszani goście⁷⁸. Byli wśród nich m.in.: Grażjan Achrem-Achremowicz⁷⁹, Wanda Nowodworska (Achremowicz), Bohdan Aleksandrowicz⁸⁰, Maria z Kukowiczów Aleksandrowicz, ks. Falkowski,

75 Tamże, s. 1–3.

76 Tamże, s. 32.

77 Tamże, s. 1–3, 23.

78 D. Malicka, *Seweryn Wysłouch – szkic postaci*, w: *Początki sowietologii: Instytut Naukowo-Badawczy Europy Wschodniej w Wilnie (1930–1939). Idee – ludzie – dziedzictwo*, red. J. Malickiego, A. Pukszo, Warszawa 2020, s. 206–211.

79 Artysta grafik. Studiował na USB na Wydziale Sztuk Pięknych. Autor projektów okładek, ilustracji do książek i czasopism, znaków i dyplomów. W czasie studiów wykonywał ilustracje do czasopisma „Alma Mater Vilnensis”. Wywieziony do Związku Radzieckiego. Zmarł w 1942 r.

80 Ukończył Wydział Prawa USB. Po studiach pracował jako urzędnik państwowy, m.in. w Wilnie w Starostwie Grodzkim, w Łucku w Urzędzie Wojewódzkim.

prof. Iwo Jaworski⁸¹, Halina Wardejn (Jaworska), prof. Juliusz Rudnicki, Stanisław Świaniewicz⁸², Olimpa Zambrzycka (później Świaniewicz), Wiesława Walicka-Woyczyńska⁸³, Seweryn Wysłouch⁸⁴, Ada Fritz (Wysłouch)⁸⁵. Grupę tę z pewnością łączyły przyjaźnie intelektualne i relacje osobiste, co mogą potwierdzać małżeństwa zawarte pomiędzy członkami. Można przypuszczać, że spotkania i rozmowy miały charakter poznawczy intelektualnie, ale również for-

Aresztowany przez NKWD we wrześniu 1939 r. pod Dubnem, skazany na śmierć na podstawie tajnej decyzji Trybunału Wojskowego Armii Czerwonej i rozstrzelany 28 grudnia 1939 r. w Łucku.

- 81 Profesor prawa USB od 1932 r., w Wilnie znany ze znakomitych wykładów i artystycznych upodobań. Współtwórca prawa na Uniwersytecie Wrocławskim. Autor podręcznika *Zarys powszechnej historii państwa i prawa*. Na wniosek Iwona Jaworskiego Senat Uniwersytetu Wrocławskiego w 1948 r. podjął uchwałę, na mocy której prawo wydawania skryptów zarezerwowano dla Bratniej Pomocy Studenckiej i Kół Naukowych na Uniwersytecie.
- 82 Związany z USB w II Rzeczypospolitej. Zajmował się analizą gospodarki sowieckiej. Był także członkiem Instytutu Naukowo-Badawczego Europy Wschodniej oraz Instytutu Europy Wschodniej we Wrocławiu, poprzez który organizował wymianę studentów z uniwersytetami niemieckimi. Działał w Klubie Włóczęgów Seniorów. Świadek zbrodni Katyńskiej. Raport przedstawiony w 1944 r. na specjalnym spotkaniu ambasadorowi Wielkiej Brytanii przy Rządzie RP na uchodźstwie stał się częścią opublikowanej w 1948 r., książki *Zbrodnia katyńska w świetle dokumentów*, najpełniejszego aktu oskarżenia wobec ZSRR w sprawie zbrodni. Po wojnie pozostał na emigracji, gdzie kontynuował pracę naukową.
- 83 Od 1923 r., pracowała jako asystentka przy katedrze pedagogiki, a później filozofii. Po śmierci męża wstąpiła, w 1933 r., do Zgromadzenia Sióstr Franciszkanek Służebnic Krzyża, przyjmując imię Benedykty. Początkowo uczyła niewidome dzieci, później poświęciła się pracy organizacyjnej, stając się jedną z najbliższych współpracowniczek matki Elżbiety Czackiej, a w czerwcu 1950 r. jej następczynią na stanowisku przełożonej generalnej zgromadzenia.
- 84 W latach 1927–1939 był pracownikiem naukowym USB. 18 stycznia 1932 r. uzyskał doktorat prawa na USB w Wilnie, w 1937 r. habilitację. Polem jego zainteresowań badawczych była historia i współczesne problemy dawnych ziem Wielkiego Księstwa Litewskiego. Przed wojną poza działalnością naukową angażował się także w politykę i działania samorządowe. Członek wileńskiego Klubu Włóczęgów Seniorów. Po wojnie profesor (w 1945 r.) i prorektor (1947–1952) UW. Jego zasługą było uratowanie przed dewastacją, a następnie remont zabytkowej Auli Leopoldyńskiej w gmachu głównym tej uczelni.
- 85 *Alma Mater Vilnensis 1919–1939. 100-lecie Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie 1919–2019*, Toruń 2019, s. 158. Fotografia członków „Kółka” zrobiona w Wilnie 5 lipca 1927 r.

mujący postawy i ugruntowujący sposób widzenia świata. Członkowie „Kółka” stali się wybitnymi przedstawicielami nauki i aktywnymi działaczami społecznymi. Swoimi działaniami zasłużyli się nauce i kulturze ojczystej. Ks. Świrski był jednym z dwóch osób duchownych uczestniczących w zebraniach „Kółka” i możemy przypuszczać, że jego postawa i poglądy były znaczącym głosem podczas spotkań. Wpierał również działalność Koła Teologów. W 1934 r. skierował do Rektora list z prośbą o wsparcie finansowe działalności tej grupy. Zapewniał, że wykazuje się pracą⁸⁶.

Ks. Świrski wykazywał bardzo duże zaangażowanie w pracę z młodzieżą i wsparcie studentów. Jego doświadczenia wykorzystywane było w sytuacjach trudnych. Do takich zaliczały się wiece zwoływane przez studentów w marcu 1933 r. w całym kraju przeciwko wprowadzeniu nowej ustawy z dnia 15 marca 1933 r. o szkołach akademickich. W świetle wspomnień Żongołłowicza, do rozmów ze studentami zgromadzonymi 13 marca 1933 r. na uniwersyteckim dziedzińcu im. P. Skargi na nielegalnym zgromadzeniu wyszli profesorowie, w gronie których znajdował się ks. Świrski, rektor Falkowski i prof. Stanisław Glixelii, romanista, który w konsekwencji reformy stracił katedrę. Pertraktacje przyniosły porozumienie, studenci rozeszli się i podjęli naukę. O powodzeniu negocjacji podjętych na UW świadczy porównanie z sytuacją na uczelniach lwowskich, gdzie studenci w tym czasie kontynuowali strajk, a „rektorzy nie mieli odwagi pójść tam i wylegitymować zbuntowanych studentów”⁸⁷.

Mimo bardzo intensywnej pracy dydaktycznej i wychowawczej ks. Świrski był uczestnikiem wielu wydarzeń o wymiarze religijnym i patriotycznym. W 1927 r. przewodniczył ceremonii pobrania z grobu ojca poety, Euzebiusza Słowackiego ziemi, która miała zostać umieszczona przy trumnie Juliusza Słowackiego w krypcie grobowej na Wawelu po sprowadzeniu prochów wieszczki z Paryża. Udział ks. Świrskiego został przedstawiony w prasie w sposób następujący:

Ksiądz Świrski zbliżył się od boku lewego do piramidy kamieni ułożonej przed stu laty, gdzie w głąb ziemi spoczywa trumna z prochami ojca twórcy Króla Ducha i w ziemię mogiłą zapuścił pierwszy sztych [...] podczas

86 LCVA, F. 175, Ap. 1(1A), B. 560, s. 14.

87 B. Żongołłowicz, *Dzienniki*, s. 471.

całego obrzędu ksiądz Świrski odmawiał rytualne modlitwy, a taka cisza uroczysta panowała wśród obecnych, że szept modlitwy słychać było⁸⁸.

Organizatorem ceremonii było reaktywowane Towarzystwa Szubrawców, w jego działalność zaangażowany był m. in. zaprzyjaźniony z ks. Świrskim prof. Stanisław Pigoń, który podczas ceremonii trzymał skrzynkę na ziemię⁸⁹.

W 1929 r. Senat Uniwersytetu, aby uświetnić 350 rocznicę powołania uczelni, wystąpił z inicjatywą sprowadzenia z Paryża prochów Joachima Lelewela. Ks. Świrski oddelegowany został jako przedstawiciel Uniwersytetu do odbioru prochów ze statku w Gdyni po ich przyплыnięciu do Polski. Jako przedstawiciel władz miasta towarzyszył mu prezydent Wilna Józef Folejewski. Wybór Świrskiego w doniosłych wydarzeniach potwierdza jego ogromny autorytet i zaufanie wobec jego osoby społeczności akademickiej. 13 września o 7 rano odebrał trumnę z udekorowanego biało-czerwonymi flagami okrętu „Virginia” i o godz. 10 asystował w uroczystym przeniesieniu do wagonu. Następnie uczestniczył w przewiezieniu prochów pociągiem przez Gdańsk, Tczew, Bydgoszcz, Toruń, Warszawę. Prochy były witane ceremoniami z przemówieniami, modlitwą, śpiewem pieśni patriotycznych. 22 września 1929 r. w Warszawie ks. Świrski jako reprezentant Uniwersytetu był uczestnikiem mszy św. odprawianej „za duszę tułacza” przez bpa Antoniego Szlagowskiego w katedrze św. Jana z udziałem przedstawicieli rządu, senatu, sejmu, wojska i społeczeństwa. Obok innych kilkudziesięciu przedstawicieli władz państwowych złożył podpis pod aktem oddania hołdu prochom Lelewela przez stolicę Polski⁹⁰. Następnie przez Białystok i Grodno prochy 24 września zostały przywiezione do Wilna. W ceremonii powitania brał udział ks. Falkowski, władze rządowe z wojewodą Władysławem Raczkiewiczem na czele, duchowieństwo wielu wyznań, szkoły, towarzystwa naukowe. Po przejściu konduktu z dworca przez miasto prochy zostały złożone w kaplicy Bożego Ciała w kościele św. Jana, a następnie na cmentarzu na Rossie⁹¹. Ks. Świrski nad grobem Lelewela odprawił egzekwie, a minister

88 C. Jankowski, *Garść ziemi*, „Słowo” (Wilno), 1927, nr 134, cyt. za: F. Ruszczyc, *Dziennik*, cz. 2, *W Wilnie 1919–1932*, oprac. E. Ruszczyc, Warszawa 1996, s. 397.

89 F. Ruszczyc, *Dziennik*, s. 397.

90 LCVA, F. 175, Ap. 8 (VB), B. 96.

91 LCVA, F. 175,, Ap. 8 (VB), B. 30, s. 92–93.

WRIOP dr Sławomir Czerwiński wygłosił przemówienie⁹². Jako przedstawiciel USB (wraz z ks. prof. Aleksandrem Wójcickim) uczestniczył w ceremonii pogrzebowej Józefa Piłsudskiego (13–18 maja 1935 r.)⁹³.

Kolejną inicjatywą, do której został powołany ks. Świrski, było organizowanie obchodów ku czci papieża Piusa XI (Achillesa Ratti), który jako nuncjusz apostolski zaangażowany był w utworzenie WT na USB i jego akceptację w Stolicy Apostolskiej⁹⁴. 26 lutego 1929 r. w Wilnie powstał komitet, do którego weszli jeszcze m.in. prałat Olszański, prof. Franciszek Bossowski, prof. Ferdynand Ruszczyk i wiceprezydent miasta Jan Łokuciewski⁹⁵.

Ks. Świrski wykazywał się dużą aktywnością w różnorodnych formach działalności wileńskiego środowiska intelektualnego. Zachowane zaproszenia świadczą o jego dobrych relacjach z wieloma środowiskami⁹⁶. Dawał wyraz przynależności do społeczności akademickiej. Udzielał wsparcia w sytuacjach trudnych. Potwierdza to treść listu skierowanego 6 kwietnia 1937 r. do rektora Mariana Zdziechowskiego po śmierci matki:

[...] śpieszy przesłać wyrazy najserdeczniejszego współczucia oraz zapewnienia, że łączę się z Nim w smutku i modlitwach za duszę Ś.P Matkę. W czwartek 8 b.m. odprawię na tę intencję mszę św. i zawsze gotowy jestem służyć tą religijną i duchową pociechą. Chociaż śmierć jest jedną wielką niewiadomą, to jednak wiara św. pozwala nam ufać i daje wszelkie gwarancje tej ufności, że w niebie przybyła jedna osoba, która o Panu Rektorze w sposób szczególnie będzie pamiętać i jego sprawy bronić⁹⁷.

92 F. Ruszczyk, *Dziennik*, s. 494.

93 LCVA, F. 175, Ap. 14, B. 507, 12.

94 B. Żongołłowicz, *Dzienniki*, s. 13–15.

95 F. Ruszczyk, *Dziennik*, s. 467.

96 Zaproszenie Stowarzyszenia Akademickiego „Collegium Leonardi da Vinci” na transmitowaną przez Polskie Radio uroczystość wręczenia Złotych pierścieni Leonarda da Vinci w dniu 20 października 1937 r.; zaproszenie od Dyrekcji Biblioteki Uniwersyteckiej w Wilnie na otwarcie 12 maja 1934 r. wystawy mickiewiczowskiej „Stulecie Pana Tadeusza”. Vilniaus universiteto biblioteka, Dział rękopisów, [Do X. Dziekana Dr. I. Świrskiego], F 5–F-33222/5, s. 11; Zaproszenie na odczyty, które wygłosi w Wilnie były więzień z Sołówek ks. Donat Nowicki „Wśród tortur ducha i ciała” i „SołóWKi-katakumby XX w.”. Vilniaus universiteto biblioteka, Dział rękopisów, [Do X. Dziekana Dr. I. Świrskiego], F 5–F-33222/5, s. 14.

97 Vilniaus universiteto biblioteka, Dział rękopisów, [List do Zdziechowskiego] F33–454, s. 1.

Ks. Świrski chętnie śpieszył z posługą pogrzebową. Odprawił nabożeństwo i prowadził kondukt odnowiciela i honorowego rektora Uniwersytetu Wileńskiego prof. Józefa Ziemackiego (3 października 1925)⁹⁸, zajął się organizacją pogrzebu mieszkającego w bursie profesorskiej malarza Tadeusza Dmochowskiego, za co wyrazy podziękowania uzyskał od prof. Ruszczyca (9 grudnia 1930)⁹⁹. 3 listopada 1936 r. odprawił liturgię pogrzebową prof. Ferdynanda Ruszczyca, na którą przybyli, profesorowie, młodzież, wicewojewoda wileński Kazimierz Gintowt-Dziewałtowski, wiceprezydent miasta Wilna Kazimierz Grodzicki, senat USB, delegacja warszawskiej ASP, wielu studentów i mieszkańców Wilna¹⁰⁰. Zachowane wspomnienia ukazują ks. Świrskiego jako człowieka wrażliwego i zawsze gotowego do pomocy.

W pracy dydaktycznej, naukowej i społecznej ks. prof. I. Świrski wyróżniał się niezwykłą aktywnością. W swoich działaniach kierował się wizją stworzenia liczącego się ośrodka naukowego i środowiska świadomego doniosłej misji kulturotwórczej Uniwersytetu.

Aktywność duszpasterska

Aktywność ks. Świrskiego związana była również z archidiecezją wileńską. Po odzyskaniu nieodległości istotną sprawą dla archidiecezji było podniesienie poziomu wykształcenia duchowieństwa. Biskup wileński Jerzy Matulewicz miał obawy związane z połączeniem seminarium z WT USB. Po negocjacjach nuncjusza apostolskiego Achillesa Ratti zabiegającego, aby Wydział posiadał pełne prawa w wychowaniu młodego kleru w Wilnie, plan organizacji został przyjęty i zatwierdzony przez Stolicę Apostolską. Na zlecenie bpa Matulewicza Świrski przygotował projekt regulujący przyłączenie seminarium do Uniwersytetu. Wybór ks. Świrskiego przez mającego obawy biskupa świadczy o zaufaniu hierarchy wobec jego kompetencji. Projekt został przedstawiony Stolicy Apostolskiej. W efekcie jego wdrożenia przez nuncjusza apostolskiego w Warszawie 28 września 1925 r. został zatwierdzony przez Stolicę Apostolską projekt

98 F. Ruszczyca, *Dziennik*, s. 321.

99 Tamże, s. 550.

100 Tamże, s. 652.

przyłączenia seminarium do WT, ale jego realizacja nastąpiła dopiero w latach późniejszych. Alumni stawali się studentami WT USB od 1927 r.¹⁰¹.

Arcybiskupem wileńskim w 1926 r. został bp Jałbrzykowski. Ks. Świrski jako przedstawiciel Uniwersytetu 9 września 1926 r. uczestniczył i zabrał głos w jego ingresie w wileńskiej katedrze oraz wraz z prof. Ruszczycem i prof. Bossowskim wchodził w skład delegacji uniwersytetu biorącej udział w raucie. Natomiast 15 września 1926 r. przywitał abpa Jałbrzykowskiego przybyłego z wizytą na uniwersytet¹⁰². Biskup Jałbrzykowski w odpowiedzi na ogłoszone podczas Konferencji Plenarnej Episkopatu Polski (13–14 września 1937) wezwanie nuncjusza papieskiego Filippo Cortesi do tworzenia we wszystkich diecezjach Instytutów Wyższej Kultury Religijnej, 16 listopada 1937 r. erygował w Wilnie trzyletnie studium przy Archidiecezjalnym Instytucie Akcji Katolickiej. Jego dyrektorem mianował ks. Świrskiego. Otwarcie Instytutu odbyło się 8 grudnia 1937 r.¹⁰³. W 1939 r. w sali Śniadeckich w Wilnie odbył się trzydniowy cykl prelekcji zorganizowanych przez Archidiecezjalny Instytut Akcji Katolickiej i Związek Polskiej Inteligencji Katolickiej, w trakcie którego ks. Świrski wygłosił referat pt. *Małżeństwo w świetle nauki katolickiej*. Jako prelegent uczestniczył w kursach duszpasterskich dla duchowieństwa archidiecezji wileńskiej organizowanych w latach 1932–1939. W 1936 r. podczas kursu dotyczącego pracy duszpasterskiej wśród młodzieży wiejskiej przedstawił dwa referaty: *Duszpasterz jako spowiednik młodzieży wiejskiej* oraz *Atmosfera religijna w rodzinie wiejskiej*. Oba zostały przyjęte z wielkim zainteresowaniem¹⁰⁴. W roku następnym podczas kursu *Akcja społeczna i oświatowa w parafii* wygłosił referat pt. *Najważniejsze przeszkody w duszpasterstwie współczesnym*. Swoje wystąpienie podsumował wnioskiem, iż „najskuteczniejszą dziś bronią w ręku kapłanów walce z bezbożnictwem – to jego osobista świętość”. Na siódmym kursie duszpasterskim w 1938 r. w Krakowie, noszącym hasło: *Akcja katolicka przez książkę i szkołę* przedstawił referat pt. *W walce o dobrą książkę*. Ze względu na wagę problemów, których on dotyczył, został potem opublikowany jako broszura. Każdy z kursów duszpasterskich kończył się podejmowaniem konkretnych uchwał,

101 B. Żongołłowicz, *Dzienniki*, s. 17–23.

102 F. Ruszczyk, *Dziennik*, s. 348–349.

103 A. Szot, *Abp Romuald Jałbrzykowski – metropolita wileński*, Lublin 2002, s. 267.

104 A. Skreczko, *Działalność naukowo-dydaktyczna ks. Ignacego Świrskiego*, s. 219.

które miały zostać wprowadzone w życie. Możemy przypuszczać, że postulaty przedstawione przez niego były przyjęte, a następnie znalazły oddźwięk w pracy duszpasterskiej w parafiach.

Ks. Świrski był zaangażowany w przygotowanie Kongresu Marjańskiego Archidiecezji Wileńskiej, który odbył się w lipca 1937 r. w Wilnie pod hasłem: *Pod sztandarem Maryi, za przewodnictwem Namiestnika Chrystusowego do walki z bezbożnym komunizmem*. Był członkiem Komisji Wykonawczej Kongresu. Podczas zebrań kongresowych wygłosił dwa referaty. Na posiedzeniu sekcji duchowieństwa świeckiego i zakonnego przedstawił wykład nt. *Rola duchowieństwa w walce z bezbożnym komunizmem*, natomiast podczas zebrania sekcji organizacji kościelnych pt. *Apostolstwo świeckich w organizacjach Akcji Katolickiej*. Ks. Świrski poświęcał czas pracy duszpasterskiej. Głosił okolicznościowe kazania, np. w kościele św. Jana w Wilnie z okazji obchodów setnej rocznicy założenia pierwszej Konferencji św. Wincentego a Paulo przez Fryderyka Ozanama w Paryżu. Służył posługą duszpasterską w konfesjonale. *W czasie uniwersyteckich rekolekcji najdłuższe szeregi oblegały konfesjonat ss. prof. Świrskiego*¹⁰⁵. W 1938 r. abp Jałbrzykowski delegował Świrskiego duszpasterzem akademickim przy kościele św. św. Janów¹⁰⁶.

W kręgu zainteresowań ks. Świrskiego pozostawały inicjatywy dobroczynne w mieście. Znajdował się w gronie zaproszonych gości na uroczystość poświęcenia 31 października 1937 r. domu Towarzystwa Przyjaciół Dzieci w Wilnie przy ul. Strycharskiej 20¹⁰⁷. Nie pozostał również obojętny na apel władz wojewódzkich, które zwróciły się do Rektora Aleksandra Januskiewicza o opodatkowanie się na rzecz wsparcia bezrobotnych. 1 lutego 1932 r. jako dziekan WT przekazał Rektorowi wykaz profesorów, którzy zgodzili się na potrącenie miesięczne na rzecz bezrobotnych (profesorowie zwyczajni płacili 9 zł, profesorowie nadzwyczajni 7 zł, adiunkci 3 zł, stażyści starsi 2 zł, asystenci młodszy 1 zł)¹⁰⁸. Różne pola działalności ks. Świrskiego potwierdzają jego niezwykłą aktywność, wymagającą całkowitego poświęcenia. Brak jest informacji o jego

105 Tamże, s. 220.

106 A. Szot, *Abp Romuald Jałbrzykowski*, s. 227.

107 Vilniaus universiteto biblioteka, Dział rękopisów, [Do X. Dziekana Dr. I. Świrskiego], F 5–F-33222/5, s. 10.

108 LCVA, F. 175., Ap. 8 (VB), B. 30, s. 45–46.

zaangażowaniu politycznym. W 1930 r. podpisał protest profesorów przeciw aresztowaniu w Brześciu przywódców opozycyjnego Centrolewu. Przez Żongołłowicza w 1933 r. został oceniony jako „antyrządowiec, brześcianin”¹⁰⁹.

W czasie wojny

Po wybuchu drugiej wojny światowej w następstwie decyzji Hitlera i Stalina na mocy układu litewsko-sowieckiego z 10 października 1939 r. nastąpiło przekazanie Litwie części polskiego terytorium wraz z Wilnem. 28 października 1939 r. władze litewskie zajęły Wilno. Już w drugiej połowie listopada usunięto rektora USB i wyznaczono litewskiego kuratora (w osobie jednego z profesorów Uniwersytetu Witolda Wielkiego w Kownie), który zapowiedział szybką likwidację uczelni. Rektor i profesorowie bezskutecznie zabiegali o zachowanie działalności Uniwersytetu przynajmniej do końca roku akademickiego. 15 grudnia 1939 r. Litwini zlikwidowali USB. 16 grudnia ks. Świrski w kościele akademickim św. św. Jana odprawił uroczyste nabożeństwo z okazji zamknięcia USB. Obecny był senat akademicki z rektorem Stefanem Ehrenkreutzem, wielu studentów i mieszkańców miasta. Po mszy odśpiewano *Boże coś Polskę*, *Rotę* i hymn narodowy. Na uczestnikach uroczystość ta wywarła ogromne wrażenie¹¹⁰. Powierzenie Świrskiemu przewodniczenia ceremonii w tak ważnej chwili świadczy o jego dużym autorytecie w społeczności akademickiej. Ks. Świrski podobnie jak władze Uniwersytetu (rektor Ehrenkreutz, prorektor Stanisław Zajączkowski) oraz dziekani pozostałych wydziałów wystosował list protestacyjny Senatowi USB do profesorów uniwersytetów całego świata (grudzień 1939). Ks. Świrski, podobnie jak inni wykładowcy, przed świętami Bożego Narodzenia 1939 r. otrzymał nakaz natychmiastowej eksmisji z mieszkania, które zajmował w budynkach uniwersyteckich¹¹¹. Po likwidacji uczelni wykładał na działającym potajemnie WT w tzw. kompletach w ramach Seminarium Duchownego¹¹².

109 B. Żongołłowicz, *Dzienniki*, s. 503.

110 T. Krahel, *Archidiecezja wileńska w latach II wojny światowej. Studia i szkice*, Białystok 2014, s. 99.

111 *Ostatnie dni Uniwersytetu Stefana Batorego. Świadectwo dokumentalne*, zebrał i wstępem opatrzył P. Łossowski, Warszawa 2012, s. 15–16, 19.

112 A. Skreczko, *Działalność naukowo-dydaktyczna ks. Ignacego Świrskiego*, s. 208.

W czasie okupacji niemieckiej pomagał ukrywać Żydów i opiekował się siostrami z wileńskiego klasztoru Misjonarek Świętej Rodziny. Wraz z abpem Jałbrzykowskim uczestniczył w organizacji opieki na terenie instytucji kościelnych i domów zakonnych nad Żydami, którzy uciekli z getta¹¹³. Dnia 3 marca 1942 r. budynek seminaryjny został otoczony przez gestapo i tajną policję litewską. W czasie wykładów nastąpiło aresztowanie profesorów i alumnów. Profesorowie zostali wywiezieni do obozów, alumni na roboty przymusowe do Niemiec. Ks. Świrski uniknął aresztowania, ponieważ przebywał poza seminarium. W obawie przed aresztowaniem od marca 1942 r. do sierpnia 1944 r. ukrywał się w Zacharyszkach pod Jaszunami na Wileńszczyźnie w dworku rodziny Ziemackich, prawdopodobnie znajomych z Wilna (być może krewnych prof. Ziemackiego). Helena Ziemacka zapamiętała z czasów wileńskiej działalności ks. Świrskiego, że miał bardzo sfatygowaną sutannę. Mimo czynionych mu uwag nie mógł jej zmienić, bo co zaoszczędził oddawał biednym – często studentom. Charakteryzowała go jako człowieka dobroci, altruistę, ale zasadniczego w sprawach wiary i moralności, np. etyki małżeńskiej¹¹⁴. W Zacharyszkach prowadził plantację tytoniu, zyskami z której wspierał gospodarzy i ukrywających się w majątku. Pracę tę wspominał: „16 godzin w ogrodzie nie wyczerpywały mnie tyle, ile 5 godzin pracy na profesurze”¹¹⁵. Dużo się modlił i pracował. Mszę św. odprawiał w pokoju. Z powodu długiej brody przez rodzinę i pracujących w majątku chłopów nazywany był „Dziadunio”¹¹⁶.

Po zajęciu Wilna przez Armię Czerwoną ujawnił się w sierpniu 1944 r. W Wilnie został pomocnikiem wikariusza w parafii pod wezwaniem Wszystkich Świętych. Podjął wykłady z teologii moralnej we wznowionym seminarium duchownym. Dbał o stronę techniczną wydawanego w Wilnie w drugiej połowie 1944 r. konspiracyjnego dwutygodnika o charakterze endeckim „Ojczyzna” i prawdopodobnie współpracował z pismem Związku Polaków „Za Naszą

113 W. Bartoszewski, Z. Lewinówna, *Ten z ojczyzny mojej. Polacy z pomocą Żydom 1939–1945*, Kraków 1966, s. 65; A. Szot, *Abp Romuald Jałbrzykowski*, s. 119; T. Krahel, *Archidiecezja wileńska*, s. 101.

114 Cz. Kłak, *Siedleckie rekolekcje (ks. bp Ignacy Świrski – prof. Stanisław Pigoń)*, „Tematy i Konteksty”, 7 (2012) nr 2, s. 178.

115 A. Skreczko, *Działalność naukowo-dydaktyczna ks. Ignacego Świrskiego*, s. 209.

116 Cz. Kłak, *Siedleckie rekolekcje*, s. 178.

i Waszą Wolność”¹¹⁷. Po zawieszeniu przez władze Litewskiej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej 20 lutego 1945 r. działalności wileńskiego seminarium duchownego 30 kwietnia 1945 r. opuścił Wilno. Z grupą ewakuowanych profesorów USB (Świrski, Falkowski, Paweł Nowicki, Michał Klepacz, Antoni Pawłowski, Witold Pietkun, Walenty Urmanowicz) w tzw. transporcie uniwersyteckim przybył do Białegostoku. 8 maja 1945 r. 45 kleryków, którzy powrócili z Wilna lub z wojennej tułaczki, uroczystie zainaugurowało pierwszy rok nauki w seminarium duchownym w Białymstoku. Ks. Świrski został jego pierwszym rektorem¹¹⁸.

Z czasów wileńskich pozostały przyjaźnie. Do najbardziej trwałych, podtrzymywanych korespondencją i spotkaniami należała z prof. Stanisławem Pigioniem¹¹⁹. Helena i Stanisław Pigionowie odwiedzali ks. Świrskiego w „siedleckiej tebaidzie”. Wielokrotne odwiedziny w Siedlcach traktowane były przez biskupa jak uczta duchowa. Świrski czasy wileńskie na spotkaniu ze znajomymi (Michał Klepacz, Władysław Suszyński i Falkowski) 10 listopada 1946 r. wspominał z rozrzewnieniem. We wspomnieniach pracę na USB określał jako „umiłowana praca”¹²⁰.

Streszczenie: W reaktywowanym po odzyskaniu niepodległości przez Polskę Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie w 1921 r. pracę rozpoczął wykształcony na rzymskim uniwersytecie Greogorianum i posiadający doświadczenie dydaktyczne w Akademii Duchownej w Petersburgu ks. dr Ignacy Świrski. Prowadził on zajęcia dydaktyczne w zakresie teologii moralnej i wielu innych przedmiotów oraz publikował prace z zakresu komparatystyki zagadnień z teologii moralnej Cerkwi prawosławnej i Kościoła rzymskokatolickiego i teologii moralnej odnoszących się do aktualnie promowanych idei.

Wyróżniał się zaangażowaniem w pracy organizacyjnej USB. W ciągu 18 lat pracy na uczelni pełnił niemal 11 lat obowiązki dziekana. Zabierał głos w sprawach rozstrzygających funkcjonowanie Wydziału Teologicznego. Był reprezentantem Uniwersytetu w ważnych wydarzeniach patriotycznych: sprowadzenie prochów Joachima Lelewela, pogrzeb Józefa Piłsudskiego. Wiele czasu poświęcał wspólnocie akademickiej. Był kura-

117 M. Ryńca, *Świrski Ignacy*, s. 627.

118 A. Szot, *Abp Romuald Jałbrzykowski*, s. 284.

119 W Archiwum Pigionia w Bibliotece Jagiellońskiej znajduje się 74 listów i kart pocztowych I. Świrskiego z lat 1945–1967.

120 Cz. Kłak, *Siedleckie rekolekcje*, s. 174, 176, 187, 188.

torem organizacji studenckich: Sodalicji Mariańskiej Akademików USB, Polskiej Akademickiej Korporacji „Concordia Vilnensis” oraz członkiem „Kółka”, czyli nieformalnej grupy dyskusyjnej pracowników i studentów USB. Aktywność ks. Świrskiego związana była również z archidiecezją wileńską. Był m.in. dyrektorem Instytutu Wyższej Kultury, prowadził wykłady w kursach duszpasterskich dla duchowieństwa archidiecezji wileńskiej, angażował się w duszpasterstwo akademickie. Po likwidacji Uniwersytetu wykładał na działającym potajemnie TW w tzw. kompletach w ramach Seminarium Duchownego. W 1945 r. opuścił Wilno. W 2018 r. w Siedlcach odbyła się pierwsza publiczna sesja rozpoczęcia procesu beatyfikacyjnego Ignacego Świrskiego.

Słowa kluczowe: Ignacy Świrski, Uniwersytet Stefana Batorego w Wilnie, Wydział Teologiczny Uniwersytetu w Wilnie.

Bibliografia

Źródła rękopiśmienne

Lietuvos centrinis valstybės archyvas, Wilno (LCVA): F. 175, Ap. 1(1A), B. 560, F. 175, Ap. 1 (IA), B. 565, F. 175, Ap. 1 (IA), B. 776, F. 175, Ap. 8 (VB), B. 30, F. 175, Ap. 8 (VB), B. 70, F. 175, Ap. 8 (5) B, B. 82, F. 175, Ap. 8 (VB), B. 96, F. 175, Ap. 14, B. 507, F. 175, Ap. 15, B. 37.
Vilniaus universiteto biblioteka, Wilno, Dział rękopisów: F 5 –F-33222/5, F33–454.
Lietuvos Mokslų Akademijos Vrublevskių Biblioteka, Wilno, rękopisy: sygn. F-318.

Źródła drukowane

Ostatnie dni Uniwersytetu Stefana Batorego. Świadectwo dokumentalne, zebrał i wstępem opatrzył P. Łossowski, Warszawa 2012.
Ruszczyc F., *Dziennik*, cz. 2, *W Wilnie 1919–1932*, oprac. E. Ruszczyc, Warszawa 1996.
Żongołowicz B., *Dzienniki*, oprac. D. Zamojska, Warszawa 2004.

Opracowania

Alma Mater Vilnensis 1919–1939. 100-lecie Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie 1919–2019, Toruń 2019.
Bartoszewski W., Lewonówna Z., *Ten z ojczyzny mojej. Polacy z pomocą Żydom 1939–1945*, Kraków 1966.
Biskup Ignacy Świrski 1885–1968 osoba i dzieło, red. B. Błoński, Siedlce 2008.

- Kłak Cz., *Siedleckie rekolacje* (ks. bp Ignacy Świrski – prof. Stanisław Pigoń), „Tematy i Konteksty”, 7 (2012) nr 2, s. 174–198.
- Konieczny M., *Świrski Ignacy*, w: *Encyklopedia Katolicka*, t. 19, Lublin 2013, kol. 423.
- Krahel T., *Archidiecezja w latach II wojny światowej*. *Studia i szkice*, Białystok 2014.
- Malicka D., *Seweryn Wysłouch – szkic postaci*, w: *Początki sowietologii: Instytut Naukowo-Badawczy Europy Wschodniej w Wilnie (1930–1939). Idee – ludzie – dziedzictwo*, red. J. Malickiego, A. Pukszo, Warszawa 2020, s. 197–232.
- Opacki Z., *Reaktywowanie czy powstanie? Dyskusje wokół Utworzenia Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie w latach 1918–1919*, „Kwartalnik Historyczny”, 105 (1998) z. 3, s. 49–64.
- Ozorowski E., *Świrski Ignacy (1885–1968)*, w: *Słownik Polskich Teologów Katolickich*, t. 7, Warszawa 1983, s. 302–304.
- Ryńca M., *Świrski Ignacy*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. 51, Warszawa-Kraków 2016–2017, s. 625–629.
- Skorodiuk J., *Świrski Ignacy (1885–1968), biskup siedlecki (podlaski) w latach 1946–1968*, <https://sloownik-biograficzny.uph.edu.pl/sloownik/253-swirski-ignacy-1885-1968-biskup-siedlecki-podlaski-w-latach-1946-1968>, dostęp: 26.08.2021.
- Skreczko A., *Działalność naukowo-dydaktyczna ks. Ignacego Świrskiego w latach 1921–1946*, „Studia Teologiczne: Białystok, Drohiczyn, Łomża”, 13 (1995) s. 199–238.
- Szot A., *Abp Romuald Jałbrzykowski – metropolita wileński*, Lublin 2002.
- Złoty jubileusz kapłaństwa Podlaskiego Arcypasterza Jego Świątobliwości pierwszego z siedmiu konsekrowanych z Białegostoku biskupów polskich*, skrypt w oprac. ks. W. Pietkuna, Siedlce 1963.
- Żongołowicz B., *Wydział Teologiczny Uniwersytetu Stefana Batorego w okresie 1919–1929 r.*, *Odbitka z Księga Pamiątkowa ku uczczeniu 550 rocznicy założenia Uniwersytetu Wileńskiego*, Wilno 1931, s. 1–20.